Δημόσιες ετεροτοπίες & μη-δημόσιες ουτοπίες

Γιάννης Πανούσης

Περιληψη

Το άρθρο, μολονότι εκφράζει τη θέση του συγγραφέα ότι τα μη-κρατικά ΑΕΙ δεν έχουν τίποτα το ιδιαίτερα θετικό να προσφέρουν στην παιδεία και στην εκπαίδευση στην Ελλάδα, επικεντρώνεται στους όρους που πρέπει απαραιτήτως να συντρέχουν για ν' αρχίσει ο σχετικός διάλογος.

Αυτοί οι όροι σχετίζονται με τον εθνικό σχεδιασμό, τις προϋποθέσεις χορήγησης άδειας και τον έλεγχο/εποπτεία επί των ιδρυμάτων αυτών, την πρόσβαση των φοιτητών, τη διοίκηση, τις εκλογές μελών ΔΣΠ, το πρόγραμμα σπουδών κ.ο.κ.

Ο συγγραφέας πιστεύει ότι οι αποκλίσεις από το γενικό νομοθετικό πλαίσιο πρέπει να είναι ελάχιστες και να ελέγχονται από τη Βουλή των Ελλήνων, από το ΕΣΥΠ και από Ανεξάρτητη Αρχή. Τέλος, υποστηρίζει ότι, αν ενισχυθούν τα δημόσια ΑΕΙ, αυτός ο διάλογος είναι μόνο θεωρητικός.

Ι. Εισαγωγικά

Δηλώνω ευθύς εξαρχής ότι έχω εδώ και πολλά χρόνια ταχθεί *υπέρ του Δημόσιου Πανεπιστημίου.*

Αυτή μου η θέση μπορεί να έχει ως αφετηρία προσωπικές ιδεολογικές αξιολογήσεις, αλλά τούτο δε σημαίνει ότι δεν εξετάζει με ακαδημαϊκά ή κοινωνικά κριτήρια όλα τα ενδεχόμενα.

Εξακολουθώ όμως –ύστερα από υπερεικοσιπενταετή θητεία στο ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο– να αναρωτιέμαι *γιατί* χρειάζονται μηκρατικά ΑΕΙ και σε τι θα συμβάλουν στην αναβάθμιση των σπουδών και της έρευνας.

Το δημόσιο Πανεπιστήμιο έχει άπειρες δυνατότητες προσαρμογής στα νέα διεθνή και ευρωπαϊκά δεδομένα και στις τεχνολογικές εξελίξεις, χωρίς αναγκαστικά να απαλλοτριώνει το δημόσιο χαρακτήρα του, τη δημόσια αποστολή και τη δημόσια ευθύνη του.

Εξηγούμαι:

1. Το δημόσιο Πανεπιστήμιο *αυτο-οργανώνεται* κατά τρόπο που ν᾽ ανταποκρίνεται ορθολογικά στη διαχείριση δημόσιων πόρων και στην εισαγωγή/φοίτηση περισσότερων νέων (M. Osborne, 2003: 65).
2. Το δημόσιο πανεπιστήμιο *συνεργάζεται* με άλλα ελληνικά ή ξένα δημόσια Πανεπιστήμια, ώστε ν᾽ αυξηθεί η δυνατότητα διεύρυνσης/ενίσχυσης του έργου του.
3. Το δημόσιο Πανεπιστήμιο *ιδρύει* (υπό τη δική του εποπτεία) δίκτυο ΝΠΙΔ, ώστε –εν είδει αστερισμού– να εξυπηρετεί καλύτερα την παροχή επιμέρους εκπαιδευτικών, ερευνητικών, πολιτιστικών υπηρεσιών (όπως, π.χ., η φοιτητική λέσχη, η αξιοποίηση της περιουσίας, οι εκδηλώσεις τέχνης, οι εκδόσεις κ.ο.κ.).
4. Το δημόσιο Πανεπιστήμιο *εγκαθιστά* μονάδες του σε περιοχές-πόλεις της ευρύτερης περιφέρειας, στην οποία λειτουργεί και συνεργάζεται (σε θέματα στέγασης κτλ.) με τους οικείους ΟΤΑ.
5. Το δημόσιο Πανεπιστήμιο *καταρτίζει* και εκτελεί προγραμματικές συμβάσεις με άλλους φορείς του δημόσιου τομέα για την εκπλήρωση και του κοινωνικού του έργου.
6. Το δημόσιο Πανεπιστήμιο *παρέχει* σε ΝΠΙΔ ή και σε ιδιωτικούς φορείς υπηρεσίες (συμβατές με τη φύση και την «ηθική» τού ΑΕΙ), με στόχο την αύξηση των οικονομικών του ιδρύματος (και όχι βέβαια μόνον των αποδοχών των καθηγητών).

Με βάση τις παραπάνω ή και άλλες εκδοχές, αναρωτιέμαι *πού* ακριβώς υπάρχει χώρος και ανάγκη ν᾽ αναπτυχθεί ο –εν στενή ή εν ευρεία εννοία– «ιδιωτικοποιημένος» τομέας της ανώτατης εκπαίδευσης.

Το *συνολικό τριτοβάθμιο ίδρυμα* κάθε περιφέρειας της Ελλάδας μπορεί να καλύπτει κάθε μορφή μεταλυκειακής εκπαίδευσης και, ως

εξακτινωμένο ίδρυμα-δίκτυο, μπορεί να χρησιμοποιεί και την επικοινωνιακή τεχνολογία για να μην αφήνει έξω από τη γνωστική ομπρέλα κανέναν κάτοικο αυτής της χώρας (Γ. Πανούσης, 2000).

Το γεγονός ότι (μέχρι) σήμερα το δημόσιο Πανεπιστήμιο δεν τολμάει ν' ανοιχτεί σε νέα γνωστικά αντικείμενα («οριζόντιας» και όχι «κάθετης» γνώσης), στη διδασκαλία (και) σε ξένη γλώσσα ή να ενθαρρύνει τα διατμηματικά προγράμματα και τις μετακινήσεις/μετεγγραφές φοιτητών σε ομοειδή τμήματα δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάποιος άλλος φορέας διαθέτει περισσότερο «αέρα» και καλύτερο know how για να προβεί σε αυτές τις κινήσεις πιο συνετά, πιο γρήγορα, πιο αποτελεσματικά.

Παρά τις *ενστάσεις και επιφυλάξεις* που διατύπωσα στις προηγούμενες παραγράφους, δε θ' αρνηθώ να μπω στο διάλογο για την ίδρυση μη-κρατικών ΑΕΙ προκειμένου να οριοθετήσουμε (και να κατανοήσουμε) θεσμικά, νομικά και λοιπά ακαδημαϊκά προβλήματα.

Στους προβληματισμούς που ακολουθούν δε θα εντάξω τα *συνταγματικά* προβλήματα ως προς τη λειτουργία μη-κρατικών ΑΕΙ (κατά τη γνώμη μου: Τμημάτων ΑΕΙ) (Γ. Ψαχαρόπουλος, 2004, Δ. Σαραφιανός, 2003: 37επ), ούτε θα συνδέσω την ποιότητα των παρεχόμενων σπουδών στα κρατικά (δημόσια) ΑΕΙ ή την οικονομική αιμορραγία λόγω της φοιτητικής μετανάστευσης με την «αναγκαιότητα» ίδρυσης μη-κρατικών πανεπιστημιακών τμημάτων (Ε. Πρόκου, 2003: 94επ).

Δε θ' ασχοληθώ με τα *Κέντρα Αριστείας* ή την *επαγγελματοποίηση των ΑΕΙ* (Θ. Ξανθόπουλος, 2001: 73-80), την *Ευρωπαϊκή Λευκή Βίβλο* (Δ. Ρόκος, 2003), την τάση δομικού διαχωρισμού των διαφόρων λειτουργιών της ανώτατης εκπαίδευσης (μετάδοση γνώσεων, κατάρτιση στελεχών, παραγωγή γνώσεων) (Μ. Ηλιού, 1984), με την ιδεολογική/καταμεριστική λειτουργία των πανεπιστημίων (P. Bourdieu & J.-Cl. Passeron, 1993), με την τεχνολογική επένδυση του internet στον πανεπιστημιακό ανταγωνισμό (Σ. Περσίδης, 1988) ή με το ακαδημαϊκό προλεταριάτο (Σ. Μούτσιος, 2001: 82).

Θεωρώ, τέλος, αυτονόητο ότι, για να συμβούν όσα περιγράφω, χρειάζεται *ένα νέο «καθαρό» θεσμικό πλαίσιο* και δεν αρκεί (ούτε μπορεί ν' ανταποκριθεί) ο ισχύων νόμος-πλαίσιο για τα ΑΕΙ (Ν. 1268/82) (Δ. Κλάδης – Γ. Πανούσης, 2004).

2. Θεωρητικοί προβληματισμοί

(1) Τον 17ο αιώνα, όταν ο Τζον Λοκ έγραφε τις *Μερικές Σκέψεις που αφορούν την εκπαίδευση*, η αγγλική λέξη «εκπαιδεύω» ήταν συνώνυμη της λέξης «κυβερνώ».

Την ίδια ταύτιση παιδείας και διακυβέρνησης είχαμε ήδη συναντήσει στην *Πολιτεία* του Πλάτωνα, όπου ορισμένοι φιλόσοφοι θεωρούσαν χρήσιμο να εκπαιδεύουν και να κυβερνούν όχι μόνο παιδιά αλλά και μεγάλους.

Γιατί τα σημειώνω όλα αυτά;

Απλά και μόνο διότι αποτελεί κοινή πεποίθηση πως ακόμα και σήμερα, στην Ενωμένη Ευρώπη του 21ου αιώνα, δεν έχει αλλάξει πολύ αυτή η *σύνδεση παιδείας και εξουσίας*.

Δεν υπάρχει παιδεία χωρίς άποψη για τη δημοκρατία, την ελευθερία και τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Το Πανεπιστήμιο ήταν πάντοτε θεσμός κριτικής της εξουσίας, αλλά σήμερα κινδυνεύει να γίνει *ή* συμπαραγωγός εξουσίας *ή* παραγωγός καταναλωτικών αγαθών μιας χρήσης ή ερευνητικό ίδρυμα στην υπηρεσία του Μεγάλου Αδελφού *ή* Πανεπιστήμιο-Καζίνο.

Κατά τη γνώμη μου, το εκπαιδευτικό σύστημα δεν πρέπει –μέσω της στρέβλωσης της αξιοκρατίας– να ευνοεί τους ήδη ευνοημένους, αλλά οφείλει να διευκολύνει τη διάχυση της εκπαιδευτικής πληροφορίας, του εκπαιδευτικού υλικού, στο μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ατόμων, οι οποίοι στο μικρότερο δυνατό διάστημα θα μορφωθούν κατά τον πληρέστερο και τελειότερο τρόπο.

Δεν πρέπει επίσης να χρησιμοποιούμε την εκπαίδευση ως πρόσχημα διακίνησης κοινωνικών στερεοτύπων.

(2) Τι συνέβη και πρέπει ν' αλλάξει (και όχι οιονεί δουλικά να «προσαρμοστεί») η Ανώτατη Εκπαίδευση; Ιδού τα νέα δεδομένα:

1. *Παγκοσμιοποίηση* της οικονομίας, τεχνολογίας και επικοινωνίας με ταυτόχρονη διεθνοποίηση αγορών.
2. *Επιστημονική/τεχνολογική έκρηξη* – Κοινωνία της πληροφορίας – Θεοποίηση managers κοινής κουλτούρας.
3. *Κοινωνικό αίτημα* για πολιτική/δημοκρατική συμμετοχή και όχι διαχωρισμό/αποκλεισμό (έχοντες – μη έχοντες).
4. Δομική/τοπική/τεχνολογική *ανεργία και νέες μορφές εργασίας*.
5. *Αύξηση προσδοκιών*/ζήτησης και κατ' επέκτασιν εισαγομένων στα AEI (mass university) (Γ. Τσαμασφύρος, 2000).

Η τεχνο-επιστήμη ανατρέπει τις σχέσεις επιστήμης, τεχνολογίας και περιβάλλοντος, κοινωνικού ελέγχου και ομογενοποίησης πολιτισμικών προτύπων.

Τα ερωτήματα «ποιος γνωρίζει, ποιος ελέγχει, ποιος ωφελείται, για ποια/-ες κοινωνία/-ες» τίθενται εκ νέου στην επικαιρότητα.

Η ραγδαία επιτάχυνση της επιστημονικής/τεχνολογικής γνώσης και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, χωρίς να επιλύουν τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα της εποχής (φτώχεια, ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός), διαμορφώνουν μιαν άλλου είδους κοινωνία, όπου ναι μεν η γνώση θ' αποτελεί το «κλειδί», αλλά δε θα είναι ικανή συνθήκη για το άνοιγμα της πόρτας της επιτυχίας.

(3) Ο τρόπος που μια κοινωνία επιλέγει, ταξινομεί, μεταδίδει, αξιολογεί τους κώδικες της εκπαιδευτικής γνώσης, αντανακλά τη μορφή εξουσίας και ελέγχου. Περιχαράζοντας ή στεγανοποιώντας, η εκπαίδευση, ως ορθολογικός κοινωνικός επιμεριστής, δεν αφήνει ιδιαίτερα περιθώρια κινητικότητας.

Η εκπαίδευση έγινε «Νέα Δύση», με την έννοια ότι καλλιεργούνται *μύθοι* κοινωνικής ισότητας ή φυσικής ανωτερότητας ή κληρονομικής ευφυΐας.

Οι ενθαρρύνσεις όμως για επιτυχία δε συνοδεύονται και με τις ανάλογες ευκαιρίες.

Η εύκολη πρόσβαση οδηγεί σε δύσκολη επαγγελματική διέξοδο, διότι και η πιο «ανοιχτή εκπαίδευση», η πιο αυτόνομη και αποκεντρωτική εκπαιδευτική πολιτική δεν μπορεί να απελευθερώσει τελείως την κοινωνία από τους άτεγκτους ή ανελαστικούς νόμους της αγοράς.

Το εκπαιδευτικό σύστημα αναθέτει ρόλους μέσα από ορατές και αόρατες παιδαγωγικές λειτουργίες, χρησιμοποιώντας πολιτισμικά προσδιορισμένους μηχανισμούς τοποθέτησης ή αποπεμπτικές ιεραρχήσεις των εκπαιδευτικών διαδικασιών.

Η φιλομάθεια ως ανάγκη να γνωρίσεις τον κόσμο, να εξασφαλίσεις επάγγελμα, να γίνεις συνειδητοποιημένος πολίτης, συγκρούεται άλλοτε με την ανισότητα των ευκαιριών και άλλοτε με την ανεργία.

Η *αντισταθμιστική εκπαίδευση*, που δε συμβάλλει στον κοινωνικό διαχωρισμό και *δε μετατρέπει αυτούς που κληρονομούν σε αυτούς που αξίζουν*, που δεν οδηγεί μόνο σε ατομική καταξίωση, αλλά προσβλέπει και στην ανάπτυξη του δυναμικού της κοινωνίας, αποτελεί ακόμη «άπιαστο όνειρο».

Η εκπαιδευτική ισότητα μόνον σε *εξίσωση* μπορεί να οδηγήσει, διότι

η δράση των κοινωνικών παραγόντων της πολιτισμικής ανισότητας δεν αναχαιτίζεται.

Η ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών είναι παραπλανητική εάν δεν εναρμονιστεί η τριάδα: *κοινωνική καταγωγή – εκπαιδευτικό σύστημα – κοινωνική θέση* (Γ. Πανούσης, 2001: 334).

(4) Τα Πανεπιστήμια βρίσκονται εδώ και πολύ καιρό σε *μετέωρο βηματισμό*. Δεν είναι ούτε «κοινωνικές επιχειρήσεις» ούτε «αδελφότητες», αφού το προνομιακό status quo, η πολιτισμική αξία και το κοινωνικό γόητρό τους έχουν εκχωρηθεί σε μονοπωλιακά συμφέροντα.

Ποιος σήμερα πιστεύει ότι η εκπαίδευση θ' αναγεννήσει την κοινωνία ή θα καταπολεμήσει τη διαφθορά, όταν τα ίδια τα ΑΕΙ παράγουν αντιλήψεις και καλλιεργούν πρακτικές «νυχτοφύλακα» του κυρίαρχου (παγκοσμιοποιημένου) συστήματος;

Η «παρασυνταγματική» *διάβρωση της εθνικής κυριαρχίας* είναι βέβαιο ότι θα συμπαρασύρει τόσο το αυτοδιοίκητο των ΑΕΙ (και το απαραβίαστο του ασύλου) όσο και το δημόσιο χαρακτήρα της εκπαίδευσης, αφού οι *ιδιωτικές εξουσίες* και οι *υπερεθνικοί οργανισμοί* αρχίζουν ν' απορροφούν (αν δεν καταβροχθίζουν) τους θεσμούς της Δημοκρατίας.

Το Πανεπιστήμιο μπορεί άραγε ν' ανταποκριθεί *ταυτόχρονα* στις ανάγκες του ανταγωνισμού και στις δραστηριότητες διαχείρισης της φτώχειας και της περιθωριακότητας;

Η *διαφοροποίηση* (diversification) των ΑΕΙ μπορεί άραγε να τα οδηγήσει, αφενός, στο ν' αλλάζουν στόχους *ως οιονεί επιχειρήσεις* και ν' αναπαράγουν το σύστημα *ως γραφειοκρατικοί οργανισμοί* κι, αφετέρου, στο να *ευαισθητοποιούνται/κινητοποιούνται* για την ειρήνη, τη συνεργασία, την αλληλεγγύη; (Γ. Πανούσης, 2003)

(5) Η σαφής διάκριση μεταξύ Πανεπιστημίων και εμπορικών οργανισμών έχει παρέλθει. Τα *προϊόντα της οικονομίας της γνώσης* συνιστούν τον κοινό παρονομαστή. Η μεταφύτευση των οργανωτικών δομών των επιχειρήσεων στη λειτουργία των εκπαιδευτικών θεσμών προχωράει. Το *κράτος-επόπτης*, αντί για χορηγός, αυτοπροσδιορίζεται ως προνομιακός αγοραστής των πανεπιστημιακών υπηρεσιών, συμβάλλοντας στην «εν κρυπτώ ιδιωτικοποίηση της επιχειρησιακής λογικής». Από την ακαδημαϊκή κοινότητα έχουμε περάσει *στους πελάτες και χρήστες* ενός «αγοραία προσφερόμενου προϊόντος», κι από την αυτονομία διολισθήσαμε στη λογική της παραγωγικότητας και της οργανωτικής σύνδεσης ΑΕΙ-επιχειρήσεων (Γ. Πανούσης, 2003).

3. Φάσεις & απο-φάσεις

Επειδή η οποιαδήποτε πρόταση για την ίδρυση/λειτουργία μη-κρατικών ΑΕΙ πρέπει –εν είδει αλυσίδας– να συνδέει άρρηκτα τον κάθε κρίκο με τον προηγούμενο και τον επόμενο, παρουσιάζω τα βασικότερα προβλήματα με τη μορφή των *φάσεων*:

Φάση 1η: Εθνικός και ακαδημαϊκός σχεδιασμός

Το *ποια* Τμήματα πρέπει να ιδρυθούν, ποιο γνωστικό αντικείμενο πρέπει να θεραπεύσουν και σε ποιο Πανεπιστήμιο πρέπει να ενταχθούν, όπως άλλωστε και σε ποιες περιφέρειες της Ελλάδας (και σε ποιες πόλεις) μπορεί να λειτουργούν, είναι αρμοδιότητα του *Υπουργείου Παιδείας*, του *Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας*, της *Συνόδου των Πρυτάνεων*, της *Επιτροπής Στρατηγικού Σχεδιασμού* του ΥΠΕΠΘ ή οποιουδήποτε άλλου δημόσιου φορέα ή οργανισμού (Ι. Πυργιωτάκης, 2003: 210). Σε καμία όμως περίπτωση δεν είναι ανεκτό να διαμορφώνουν την *εθνική στρατηγική της ανώτατης εκπαίδευσης* μη-κρατικοί παράγοντες (τοπικοί ή άλλοι) (Δ. Κλάδης, 1991). Εάν συμφωνούμε σ' αυτή την αρχή, τότε ο εθνικός προγραμματισμός και σχεδιασμός (π.χ. πενταετής) προηγείται της οποιασδήποτε περαιτέρω ενέργειας. Εάν ο *Χάρτης της Ανώτατης Εκπαίδευσης*, όπως αυτός έχει καταρτιστεί από τα αρμόδια όργανα και *επικυρωθεί από τη Βουλή των Ελλήνων*, αφήνει χώρο για την *επικουρική* ίδρυση τμημάτων (που έχουν κριθεί αναγκαία) σε περιοχές (που έχουν κριθεί κατάλληλες) από φορείς μη-κρατικούς (δεδομένου ότι το κράτος δηλώνει ότι αδυνατεί εντός του ορίζοντα της πενταετίας για καθαρά οικονομικούς λόγους να τα χρηματοδοτήσει), τότε μπορούμε να συζητήσουμε το επόμενο βήμα. Διαφορετικά, ο καθένας θα μπορεί να ιδρύει *ο,τιδήποτε οπουδήποτε*, οπότε δε θα μιλάμε για αναβάθμιση των ΑΕΙ αλλά για «αρπαχτές», για «τμήματα μιας χρήσης» ή για «γενικευμένο αλαλούμ».

Φάση 2η: Όροι χορήγησης αδείας ίδρυσης-λειτουργίας ενός Τμήματος

Την άδεια σκοπιμότητας (σύμφωνα με τον προϋπάρχοντα και εγκριθέντα πενταετή εθνικό προγραμματισμό και σχεδιασμό) χορηγεί το Υπουργείο Παιδείας, αλλά την άδεια λειτουργίας χορηγεί Ανεξάρτητη

Αρχή (προβλεπόμενη από το Σύνταγμα ή από ειδικό νόμο) συγκροτούμενη από προσωπικότητες του ακαδημαϊκού χώρου.

Οι φάκελοι υποψηφιοτήτων περιέχουν όλα τα αναγκαία στοιχεία που αφορούν τη διαφάνεια ως προς τους χρηματοδότες, το master plan, την άντληση πόρων, τους στόχους, το μη-κερδοσκοπικό χαρακτήρα κ.ο.κ.

Τη *νόμιμη λειτουργία του τμήματος* παρακολουθεί το Υπουργείο Παιδείας, η Ανεξάρτητη Αρχή αλλά και άλλοι συναρμόδιοι φορείς (π.χ. Υπουργείο Ανάπτυξης, Υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης κτλ.).

Οι *ειδικότεροι όροι* (π.χ. αριθμός εισακτέων, υποτροφίες, δίδακτρα για ορισμένες εκπαιδευτικές υπηρεσίες ή για ορισμένες κατηγορίες φοιτητών) θα καθορίζονται στην αρχή κάθε ακαδημαϊκού έτους με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου μετά από σύμφωνη γνώμη του ΕΣΥΠ.

Εάν, αντίθετα, οι άδειες χορηγούνται με βάση *πελατειακές/κομματικές ή διαπλεκόμενες* σχέσεις, τότε δεν υπάρχει λόγος να προχωρήσουμε παραπέρα. Το ίδιο ισχύει κι αν δεχθούμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα καθορίζει εκ των άνω τους όρους της παρεχόμενης γνώσης στα ΑΕΙ (Ν. Αλιβιζάτος, 2004: 23).

Φάση 3η: Δικαίωμα πρόσβασης-εγγραφής

Το πλέον κρίσιμο θέμα από πλευράς ισότητας ευκαιριών, αξιοκρατίας και κοινωνικής κινητικότητας είναι το ποιοι δικαιούνται και μπορούν να εγγραφούν ως *πρωτοετείς* φοιτητές στα τμήματα αυτά (Δ. Κλάδης, 1991).

Εάν η εγγραφή γίνεται μόνον από όσους *είχαν το δικαίωμα* να δώσουν Πανελλήνιες Εξετάσεις για εισαγωγή στα δημόσια ΑΕΙ και εάν γίνεται με βάση τη *σειρά επιτυχίας/αποτυχίας* σύμφωνα με τους πίνακες που καταρτίζει το Υπουργείο Παιδείας (και βέβαια σε συνάρτηση με τη δήλωση στο μηχανογραφικό δελτίο του ίδιου του υποψήφιου), τότε η συζήτηση μπορεί να προχωρήσει στο επόμενο θέμα. Π.χ. εάν στο δημόσιο τμήμα Νομικής εισάγονται 300 φοιτητές (από το 1 έως το 300), τότε στο μη-κρατικό τμήμα μπορούν να εγγραφούν από το 301 έως το 400. Τα ίδια ισχύουν για τις μετεγγραφές και τις κατατάξεις.

Αντίθετα, εάν μπορεί να εγγραφεί ο *οποιοσδήποτε* (με οποιονδήποτε τίτλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατέχει) και σε *οποιοδήποτε* τμήμα (της αρεσκείας του), τότε έχουμε παραβιάσει τις αρχές που αναφέραμε παραπάνω, έχουμε συμβάλει στο περαιτέρω άνοιγμα της

κοινωνικοοικονομικής ψαλίδας και έχουμε διαμορφώσει συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των νέων.

Στο σημείο αυτό θέλω πάντως να επαναφέρω την πρότασή μου να *εισάγεται ο φοιτητής σε Σχολή και όχι σε Τμήμα* και να ᾽χει το δικαίωμα οριζόντιας μετακίνησης μέσα στην ίδια σχολή.

Η εγγραφή δε θα συνδέεται με την καταβολή χρημάτων. Η οποιαδήποτε πρόβλεψη διδάκτρων θ᾽ αφορά μεταγενέστερες εξειδικευμένες εκπαιδευτικές/ερευνητικές υπηρεσίες ή και ορισμένες κατηγορίες φοιτητών.

Φάση 4η: Τρόπος διοίκησης

Κατά τη γνώμη μου, τα πανεπιστημιακά όργανα διοίκησης (άρθρα 8-12 Ν. 1268/82) δεν πρέπει ν᾽ αλλάξουν ούτε *ως προς τη σύλληψη* ούτε *ως προς τη σύνθεση και τις αρμοδιότητες* (Κ. Σοφούλης, 2000). Οποιαδήποτε μετακίνηση στοιχείων θα κλονίσει όχι μόνο την εσωτερική δημοκρατία αλλά και την εξωτερική *εμπιστοσύνη* της κοινωνίας (Δ. Κλάδης, 1991).

Επειδή όμως ο φορέας που ιδρύει το τμήμα πρέπει να έχει λόγο σε *ζητήματα διοίκησης και λειτουργίας* (και όχι ακαδημαϊκής φύσης), ίσως θα μπορούσε να προβλεφθεί ένα *Συμβούλιο Ιδρύματος*, στο οποίο θα συμμετέχουν (χωρίς όμως να έχουν την πλειοψηφία) εξω-πανεπιστημιακά μέλη, τα οποία θα ορίζονται από την *Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων* της Βουλής των Ελλήνων και από το ΕΣΥΠ. Η *διαφάνεια* εξακολουθεί ν᾽ αποτελεί αρετή (ή ζητούμενο) του αυτοδιοικούμενου Πανεπιστημίου (Γ. Μανιάτης, 2004: 26). Το ίδιο ισχύει και *με τη λογοδοσία* ως δημιουργού εμπιστοσύνης (P. Baert – A. Shipman, 2003: 125).

Το αυτοδιοίκητο των ΑΕΙ *διαβρώνεται* όταν το Κράτος ασκεί αφόρητο οικονομικό περιορισμό, αλλά σίγουρα *καταργείται* όταν οι μηκρατικοί φορείς νοούν και διαχειρίζονται την ακαδημαϊκή λειτουργία ως επιχείρηση.

Και –κατά τη γνώμη μου– ένα *μη-αυτοδιοίκητο* Πανεπιστήμιο δεν είναι Πανεπιστήμιο.

Τέλος, ενδιαφέρον θα είχε να ρυθμιστούν ζητήματα όπως η *ακαδημαϊκή ελευθερία* και το *πανεπιστημιακό άσυλο*, έννοιες συνυφασμένες με το πανεπιστήμιο των ιδεών και των ελευθεριών. Ελπίζω ο νομοθέτης του μέλλοντος να μην έχει στο νου του το μοντέλο που εφαρμόστηκε *στις Στρατιωτικές Σχολές* (Ν. 3187/2003), όπου ναι μεν μετονομάστηκαν σε Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΣΕΙ) και

υιοθέτησαν τις διατάξεις του Νόμου-Πλαίσιο, αλλά όλο το σύστημα ελέγχεται και διοικείται από... «ανεξάρτητους αξιωματικούς».

Φάση 5η: Διαδικασίες εκλογής επιστημονικού προσωπικού

Είναι αυτονόητο ότι τα προσόντα, η διαδικασία κρίσης, τα εκλεκτορικά σώματα, τ' αξιοκρατικά κριτήρια παραμένουν ως *έχουν στην πανεπιστημιακή νομοθεσία (άρθρα 14-19 Ν.1268/82).*

Οποιαδήποτε *αλλοίωση ή παρέκκλιση* από τις ακαδημαϊκές ή επιστημονικές αρχές θα υποβάθμιζε το τμήμα (και κατ' επέκταση και το πτυχίο του), ενώ θα έδινε την *εικόνα «οικογενειακής επιχείρησης ή παρεούλας»* και όχι πανεπιστημιακής ανεξάρτητης μονάδας. Η μόνη εφικτή αρμοδιότητα του Συμβουλίου Ιδρύματος, μετά από γνώμη των πανεπιστημιακών οργάνων, θα είναι η προτεραιότητα στις προκηρύξεις (αριθμός, πιστώσεις κτλ.). Τίποτε άλλο.

Εξεταστέο βέβαια παραμένει το *καθεστώς (status)* των εκλεγμένων και υπηρετούντων μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) ή και των άλλων κατηγοριών (ΕΤΕΠ, ΕΕΔΙΠ, Διοικητικό Προσωπικό κτλ.). Νομίζω ότι στο σημείο αυτό χρειάζεται μακρά ανταλλαγή απόψεων εάν θα υιοθετηθούν τα ισχύοντα στα δημόσια ΑΕΙ (άρθρα 13, 17-22 Ν.1268/82) ή θα δημιουργηθεί μια *ειδική κατηγορία επιστημονικού προσωπικού* (με βάση συλλογικές ή ατομικές συμβάσεις, πλήρους ή μερικής απασχόλησης) ή αν θα υπάρξουν (και ποιες) *βαθμίδες εξέλιξης*.

Αυτό το σημείο πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα στο νέο νομοθετικό πλαίσιο για τα *μη-δημόσια πανεπιστημιακά τμήματα.*

Φάση 6η: Προγράμματα σπουδών

Η ανταλλακτική (διάβαζε: χρηματική) αξία της γνώσης αντανακλάται έτσι κι αλλιώς και στα προγράμματα σπουδών. Η «αλήθεια» υποκαθίσταται από τη «χρησιμότητα».

Τα σταθερά προγράμματα σπουδών δεν αρέσουν πλέον όσο τα σπονδυλωτά (modularised), όπου ο κάθε φοιτητής διαμορφώνει το δικό του menu (Σ. Μούτσιος, 2001: 69).

Η *αγορά και οι επιχειρήσεις* παρεμβαίνουν έντονα στο ίδιο το περιεχόμενο της (ανώτατης) εκπαίδευσης προωθώντας «ανοιχτά, ευέλικτα, ανανεώσιμα προγράμματα σπουδών» (Π. Μπουρντιέ, 2004).

Τούτο όμως ισχύει ακόμα ως τάση, ως φορά των πραγμάτων, ως «ατμόσφαιρα» (Λ. Απέκης, 2001). Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτυπωθεί μια τέτοια διαφοροποίηση στα προγράμματα των μη-κρατικών τμημάτων, τα οποία πρέπει να είναι *ίδια ή παραπλήσια* με τα ομοειδή τμήματα των δημόσιων ΑΕΙ (Δ. Κλάδης, 1991). Για να επιτυγχάνεται αυτή η εναρμόνιση (και όχι βέβαια η πλήρης ταύτιση που ούτε σήμερα υπάρχει), σκόπιμο θα ήταν να λειτουργούν *οριζόντιες ομάδες εργασίας*, συγκροτούμενες από μέλη ΔΕΠ όλων των όμοιων ή συγγενών τμημάτων (δημοσίων ή μη), οι οποίες θα καταρτίζουν κοινές προτάσεις που θα εγκρίνουν οι οικείες Γενικές Συνελεύσεις Τμημάτων και θα επικυρώνονται από τις Συγκλήτους.

Είναι αυτονόητο ότι η *διάρκεια των σπουδών* (αριθμός απαιτούμενων εξαμήνων), η *δομή των σπουδών* και η *μορφή των εξετάσεων* θ' ακολουθούν τα ισχύοντα στα δημόσια ΑΕΙ και ότι το πτυχίο (κατευθύνσεις, εξειδικεύσεις κτλ.) θα είναι ισότιμο με τα χορηγούμενα από τα δημόσια ΑΕΙ ως προς όλες τις συνέπειες.

4. Επι-μύθιο

Το Πανεπιστήμιο δεν είναι πλέον *ούτε* «το καταφύγιο των σοφών» ούτε «το εργαστήρι των ερευνητών» ούτε η θεσμική εγγύηση για ένα προσδοκώμενο επάγγελμα (M. Bayen, 1973). Επίσης, τα ΑΕΙ δεν έχουν αναλάβει το ρόλο της κατασκευής ηθικής και πολιτικής συνείδησης (J. E. Charlier – C. Mahieu – Fr. Moens, 2002: 77) ή την προώθηση της πάλης των ιδεών (Δ. Ματθαίου, 2003: 163).

Τα Πανεπιστήμια φαίνεται να μην μπορούν πλέον να συμβάλουν στην *αυτο-ανάπτυξη της κοινωνίας* (και της κουλτούρας της) (G. Thill – Fr. Warrant, 1999) και έχουν κουραστεί να θεωρούνται ως οι κρίσιμοι συντελεστές της υλοποίησης του *δημοκρατικού ιδεώδους* (A. Renaut, 2002).

Τα πλήρως αυτοδιοικούμενα (αλλά *μη-ανεξάρτητα* και, κατά συνέπεια, *μη-πλήρως υπεύθυνα/υπόλογα*) ΑΕΙ (R. Boudon, 1977) κινούνται σήμερα άναρχα ανάμεσα στην επαγγελματοποίηση, την τεχνοεπιστημονικοποίηση και την πολιτικοποίηση, αντλώντας βέβαια πάντοτε πόρους από το κράτος (Η. Γεωργαντάς, 2000: 13).

Ο *πελάτης/χρήστης-φοιτητής και ο παρέχων/πωλών υπηρεσίες-καθηγητής* αποδεικνύουν μια σημαντική μετάλλαξη στη σχέση κράτους-Πανεπιστημίου, δεν αποκόπτουν όμως οριστικά τον ομφάλιο λώρο

φοβούμενοι ή υποπτευόμενοι οι μεν τους δε (Education International, 2000: 77).

Πρόκειται για μια μετάβαση *από το Κράτος της εποπτείας στο Κράτος της αντι-παροχής* (Ν. Παπαδάκης, Μ. Murphy, Θ. Ροζάκης, 2004: 27).

Το γραφειοκρατικό κράτος, *είτε* βρίσκεται σε σύγκρουση *είτε* σε αγαστή συνεργασία με τον εκπαιδευτικό χώρο (Ν. Παπαδάκης, 2004), διαμορφώνει την *εκπαιδευτική του πολιτική* με βάση τις δικές του προτεραιότητες και διαχωρίζει το δημόσιο από τον ιδιωτικό χώρο, παρά τις πιέσεις των διεθνών εξελίξεων, σύμφωνα με τα συμφέροντά του.

Την ίδια ώρα η εσωτερική εξουσία των Πανεπιστημίων και των πανεπιστημιακών (Π. Περσιάνης, 2004: 12) δεν επιλύει κανένα από τα δομικά ή λειτουργικά προβλήματα (χρηματοδότηση, κοινωνική πολιτική, ορθολογικοποίηση κτλ.) (Ν. Παπαδάκης, 2004).

Η αυτονομία των ΑΕΙ μπορεί να συνιστά εσωτερική (επιστημονική ελευθερία) και *εξωτερική* απαίτηση (όχι κρατικός έλεγχος στη διδασκαλία/έρευνα) (A. Renaut, 2002), αλλά δεν αρκεί για ν᾽ απαντήσει στα ερωτήματα του καιρού και ν᾽ αντισταθεί στις σειρήνες του επαγγελματισμού ή στα φαντάσματα της ανεργίας.

Άμεση συνέπεια των παραπάνω είναι ότι το παλιρροϊκό κύμα του νεοφιλελευθερισμού παρασύρει και την αυτονομία των ΑΕΙ (Αβελάρδος, 2004: 39), αφού αυτή δεν (φαίνεται να) εξυπηρετεί πλέον κανέναν.

Οι καθηγητές δυσανασχετούν, οι φοιτητές αγωνιούν, η κοινωνία αμφισβητεί και η αγορά θέλει να θέσει δικούς της κανόνες για τη χρησιμότητα και χρήση των πτυχίων.

Θυγατρικά, συνεργαζόμενα, αναγνωρισμένα, εγκεκριμένα, εντεταλμένα, συμβεβλημένα, εξουσιοδοτημένα ιδρύματα εμφανίζονται για να πιστοποιήσουν (ακόμη και μέσω franchising – δικαιόχρησης) ή να επικυρώσουν διαδικασίες *απονομής τίτλων σπουδών* (Δ. Τσαούσης, 2003).

Οι σπουδές (άρα και η ανώτατη εκπαίδευση) τείνουν να χάσουν την *αυτ-αξία* τους και ν᾽ απορροφηθούν από τις ρευστές ανάγκες της παραγωγής.

Ο καλός φοιτητής δε μετράει όσο ο εύκολα διοριζόμενος/προσλαμβανόμενος κακός πτυχιούχος.

Η μαζικοποίηση των ανώτατων σπουδών μετακύλισε τα *ζητήματα ανισότητας* από την πρόσβαση στα ΑΕΙ στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας (Μ. Ασημακόπουλος – Α. Τσιαντούλας, 2000: 127, Ν. Ηλιάδης, 2000: 158).

Η απόρριψη της ιδεολογίας της «χρησιμότητας» και η αναζήτηση της επιστήμης ως αυτοσκοπού και ως ηθικής αγωγής, δηλαδή η *Παιδεία μέσω της Επιστήμης* που είχε οραματιστεί ο Humboldt, έχει πλέον υποκατασταθεί από ένα «πολυεπιστήμιο» (multiversity) (A. Renaut, 2002), δηλαδή από μηχανισμούς εξειδικευμένων σπουδών, από μια βιομηχανία (επιχείρηση;) χρήσιμων γνώσεων, πληροφοριών και προσφερόμενης κατάρτισης.

Η αντίληψη της παιδείας ως *κατεξοχήν εθνικής επένδυσης* (Ν. Παπαδάκης, 2004), δηλ. η σύνδεση οικονομίας, ανάπτυξης και εκπαίδευσης, που προϋπέθετε ένα *ενιαίο εθνικό σύστημα παιδείας* (Δ. Τσαούσης, 2003), τείνει να κατακερματισθεί σ' επιμέρους δομές και να συρρικνωθεί σε μια οικονομική διάσταση της παιδείας που θυμίζει «δημιουργική λογιστική», αλλά δεν είναι συμβατή με την ιστορία και το ρόλο του Πανεπιστημίου.

Αυτό το ιδεολογικό κενό (και την κοινωνική ζήτηση) επαγγέλλονται ότι θα καλύψουν τα μη-κρατικά ανώτατα ιδρύματα. Δε νομίζω όμως ότι γνωρίζουν ούτε ότι μπορούν να έχουν καλύτερες επιδόσεις από τα δημόσια ΑΕΙ.

Εάν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε το *αύριο της παιδείας μας* μοιάζει εγκλωβισμένο σε νοοτροπίες «καθοδήγησης» (εκ των άνω) και «συμπίεσης» (εκ των κάτω και εκ του πλαγίου).

Το τρίγωνο «Εκπαίδευση – Κράτος – Αγορά» δεν μπορεί να ισορροπήσει σ' ένα υψηλό σημείο σχετικής αυτονομίας και ισότιμης συνεργασίας, με συνέπεια να πληρώνουμε όλοι τα σπασμένα των ενδο-συγκρούσεων (απαξία, κατάληψη, υποκατάσταση κτλ.).

Σε κάθε περίπτωση, οι ανάγκες του μέλλοντος μπορούν να καλυφθούν, εφόσον:

- Διαμορφωθεί και εγκριθεί ο *Εθνικός Σχεδιασμός* για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
- Διευρυνθεί και εξορθολογιστεί η *χρηματοδότηση* και λειτουργήσει ο προγραμματισμός, ο απολογισμός και η (αυτο)αξιολόγηση κάθε δημόσιας εκπαιδευτικής μονάδας.
- Δοθεί βάρος στην *ποιότητα της γνώσης* (και όχι στο πλήθος των πληροφοριών) και στη διαφύλαξη της ακαδημαϊκής ελευθερίας (Δ. Κοτρόγιαννος – Ν. Παπαδάκης, 2003: 186 επ).
- Προωθηθεί το *ενιαίο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό πλαίσιο*, με στόχο την κατανόηση των πολιτισμών και τη διευκόλυνση της επικοινωνίας, δίχως εκ-πτώσεις και εμπορευματοποιήσεις.

Τέλος, θεωρώ ότι ήρθε η στιγμή η εκπαιδευτική κοινότητα να συζητήσει *δημόσια και ειλικρινά* τα νέα προβλήματα που δημιουργεί η *ηλεκτρονική παιδεία* (e-versity, αντί του university), καθώς διαφοροποιούνται οι ρόλοι/σχέσεις και καταργούνται οι έννοιες του πανεπιστημιακού *χώρου*, του επιστημονικού *χρόνου* και της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Αν δεν πείσουμε τη νέα γενιά *ότι αξίζει τον κόπο* να έρχονται να μας ακούνε και να συζητάνε μαζί μας (και με τους συμμαθητές/συμφοιτητές τους), τότε θ' αντικατασταθούμε από δισκέτες και πακέτα πληροφοριών (είτε ανήκουμε στο δημόσιο ή στο μη-δημόσιο ΑΕΙ).

Ας μη λέμε ότι δεν τη βλέπουμε αυτή την εξέλιξη κι ας μη λέμε ότι δε (θα) φταίει (πάλι) κανείς.

Βιβλιογραφία

Αβελάρδου (2004), «Πανεπιστήμια "ελεύθερα" στις ανάγκες της αγοράς!», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία – Monde Diplomatique*, τ. 332, 20/6.

Αλιβιζάτου, Ν. (2004), «Προβλήματα εξαιτίας του ομοιόμορφου συνταγματικού μοντέλου του άρθρου 16 του Συντάγματος», στο *Κίνηση Πολιτών για μια ανοικτή κοινωνία, Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στην κοινωνία της γνώσης*, Αθήνα, σ. 21-24.

Ασημακόπουλου, Μ. – Τσιαντούλα, Α. (2000), «Η μαζική τριτοβάθμια εκπαίδευση στη νέα εποχή», στο Τσαμάσφυρος, Γ. (υπεύθυνος), *Το Πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης, σ. 123-146.

Απέκη, Λ. (2001), *Πανεπιστήμιο – Η πολιτική της απορρύθμισης*, Αθήνα, Εταιρ. Πολιτ. Προβλημ. Ν. Πουλαντζάς.

Baert, P. – Shipman, A. (2003), «Το Πανεπιστήμιο σε πολιορκία: εμπιστοσύνη και απόδοση λόγου στη σύγχρονη ακαδημαϊκή κοινότητα», στο Παπαδάκης, Ν. (επιμ.), *Κράτος Κοινωνία, Αγορά & Πολιτικές στην εκπαίδευση*, Κρήτη, Εκδόσεις Σαββάλας, σ. 112-145.

Bayen, M. (1973), *Histoire des Universités*, Paris, Puf.

Boudon, R. (1977), *Effets pervers et ordre social*, Paris, Quadrige/Puf.

Bourdieu, P. Passeron, J.-Cl. (1993), *Οι κληρονόμοι, οι φοιτητές και η κουλτούρα*, Αθήνα, Μ. Καρδαμίτσα.

Γεωργαντά, Η. (2000), «Θεσμικές μεταλλάξεις στο καθεστώς δημόσιας χρηματοδότησης του πανεπιστημιακού έργου. Όρια, τύποι και περιεχόμενο της πολιτικής», *Πανεπιστήμιο*, τ. 1, σ. 5-44.

Charlier, J.E. – Mahieu, C. – Moens, Fr. (2002), «Ένα πανεπιστήμιο πέραν της ηλικίας. Από την κοινωνική ουτοπία στις δεσμεύσεις της αποτελεσματικότητας;», *Πανεπιστήμιο*, τ. 5, σ. 73-92.

Education International – Public Services International (2000), «Ο παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και ο "Γύρος της Χιλιετίας". Τι διακυβεύεται για τη δημόσια εκπαίδευση», *Πανεπιστήμιο*, τ. 2, σ. 59-98.

Ηλιάδη, Ν. (2000), «Οι νέες εκπαιδευτικές τάσεις και ο ρόλος της αγοράς», στο Τσαμασφύρος, Γ. (υπεύθυνος), *Το Πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης, σ. 147-174.

Ηλιού, Μ. (1984), *Εκπαιδευτική και κοινωνική δυναμική*, Αθήνα, Πορεία.

Κλάδη, Δ. (1991), *Προβληματισμοί για θέματα παιδείας*, Αθήνα.

Κλάδη, Δ. – Πανούση, Γ. (2004), «Πανεπιστήμιο χωρίς σύνορα», *Βήμα*, 3/10, 5/10, 6/10, 7/10.

Κοτρόγιαννου, Δ. – Παπαδάκη, Ν. (2003), «Η πανεπιστημιακή πολιτική και το διακύβευμα της ποιότητας», στο Παπαδάκης, Ν. (επιμ.), *ό.π.*, σ. 186-201.

Λαλιώτου, Ι. (2004), «Ναι ή όχι στα μη-κρατικά πανεπιστήμια», *Βήμα Κυριακής*, 8/12.

Μανιάτη, Γ. (2004), «Αυτοδιοίκηση – Αυτοτέλεια – Ακαδημαϊκή Ελευθερία», στο *Κίνηση Πολιτών για μια ανοικτή κοινωνία, Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στην κοινωνία της γνώσης*, Αθήνα, σ. 25-30.

Ματθαίου, Δ. (2003), «Το Πανεπιστήμιο σε μεταλλαγή. Ο αναγνωστικός κώδικας της Νέας Δεξιάς και η μάχη των λέξεων», στο Παπαδάκης, Ν. (επιμ.), *ό.π.*, σ. 147-172.

Μούτσιου, Στ. (2001), «Αναδιοργάνωση του καπιταλισμού και εκπαιδευτική πολιτική στο διεθνή χώρο και την Ελλάδα», *Πανεπιστήμιο*, τ. 4, σ. 55-88.

Μπουρντιέ, Π. (2004), *Για την εκπαίδευση του μέλλοντος*, Αθήνα, Νήσος.

Ξανθόπουλου, Θ. (2001), «Παγκοσμιοποίηση της Αγοράς, Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης και Διακήρυξη της Μπολόνια», *Πανεπιστήμιο*, τ. 3, σ. 67-90.

Osborne, M. (2003), «Η διεύρυνση της πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση της Μεγ. Βρετανίας», στο Παπαδάκης, Ν. (επιμ.), *ό.π.*, σ. 64-86.

Oshagbemi, T. (1988), *Leadership and management in Universities*, Nigeria, De Gruyter.

Πανούση, Γ. (2000), «Τα τέσσερα πόδια του τραπεζιού», *Νέα*, 5/9.

Πανούση, Γ. (2001), «Παιδεία και Κοινωνία. Αρχές – Κινήματα –Προοπτικές», στο *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, ειδικό τεύχος, σ. 332-353.

Πανούση, Γ. (2003), «Από την κοινωνία της αγοράς στην αγοραία εκπαίδευση», στο Παπαδάκης, Ν. (επιμ.), *ό.π.*, σ. 99-110.

Παπαδάκη, Ν. (2003), *Εκπαιδευτική πολιτική. Η Εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική (;)*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Παπαδάκη, Ν. (2004), *Η παλίμψηστη εξουσία*, Αθήνα, Gutenberg.

Παπαδάκη, Ν. – Murphy, M. – Ροζάκη, Θ. (2004), «Πολιτικές Ανώτατης Εκπαί-

δευσης και Εκπαίδευσης Ενηλίκων: η περίπτωση του Βελγίου και της Ιρλανδίας», *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τ. 2, σ. 24-61.

Περσιάνη, Π. (2004), «Εκπαιδευτική πολιτική και οικονομικός πραγματισμός: Η Ανώτατη Εκπαίδευση στη Σιγκαπούρη και στην Κύπρο. Μια συγκριτική θεώρηση», *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τ. 2, σ. 9-23.

Περσίδη, Σ. (1988), *Το Πανεπιστήμιο του μέλλοντος*, Αθήνα, ΕΣΠΙ.

Πρόκου, Ε. (2003), «Επιλεγμένες όψεις της σχέσης Κράτους & τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη Δυτ. Ευρώπη από τη δεκαετία του '60 μέχρι και τη δεκαετία του '90», *Πανεπιστήμιο*, τ. 6, σ. 93-114.

Πυργιωτάκη, Ι. (2003), «Νέα Πανεπιστημιακά Τμήματα. Προς μια νέα γενιά επιστημόνων», στο Παπαδάκης, Ν. (επιμ.), *ό.π.*, σ. 204-221.

Poupeau, Fr. (2003), «Γαλλία: η παιδεία ιδιωτικοποιείται», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία – Monde Diplomatique*, τ. 297, 19/10.

Renaut, Al. (2002), *Οι επαναστάσεις του Πανεπιστημίου*, Αθήνα, Gutenberg.

Ρόκου, Δ. (2003), *Νόμος-πλαίσιο 1268/82 για την Ανώτατη Παιδεία – Πριν, κατά και μετά είκοσι έτη*, Αθήνα, Εναλλακτικές εκδόσεις.

Σαραφιανού, Δ. (2003), «Άρθρο 16 του Συντάγματος. Η αναθεώρηση που δεν έγινε», *Πανεπιστήμιο*, τ. 6, σ. 37-49.

Σοφούλη, Κ. (2000), *Για το σύγχρονο δημόσιο πανεπιστήμιο*, Αθήνα, Τυπωθήτω.

Σταμάτη, Κ. (2004), «Πανεπιστήμιο και αγορά», *Αυγή*, 7/3.

Thill, G. – Warrant Fr. (1999), *Κείμενα Παιδείας – Το πανεπιστήμιο του 21ου αιώνα*, Αθήνα, Ατραπός.

Τσαούση, Δ. (επιμ.) (2003), *Από τη διεθνοποίηση των πανεπιστημίων προς την παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης*, Αθήνα, Gutenberg.

Φουντεδάκη, Π. – Σαραφιανού, Δ. (2000), «Η πανεπιστημιακή διοίκηση στον αστερισμό της παραγωγικότητας», *Πανεπιστήμιο*, τ. 1, σ. 45-77.

Ψαχαρόπουλου, Γ. (2004), *Μη-κρατικά Πανεπιστήμια – Το άρθρο 16 του Συντάγματος πρέπει ν' αλλάξει*, Αθήνα, Ποταμός.

Abstract

Public heterotopias and non-public utopias

This paper is an attempt to convince that non-public universities have nothing to offer in the higher education improvement.

Although the author rejects all arguments concerning the surplus-value of the private or non-state sector in the universities, he underlines that any legislation putting in order this matter should co-estimate the national planning, the conditions of functioning, the access of students, the curriculum, the status of academic staff etc, without authorizing many serious deviations from the ordinary regulations.

The control of these institutions must be assumed by the Parliament, the National Committee for Education and a special Independent Authority.